

DOI: 10.5281/zenodo.1492065

УДК 351. 37.046.16

Алієва П. І., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Aliyeva P., PhD student, Educational, Scientific and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISM OF STATE REGULATION OF INTERNATIONAL COOPERATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті проаналізовано організаційно-правовий механізм державного регулювання формування міжнародного середовища для налагодження співробітництва закладів вищої освіти та академічної мобільності викладачів та студентів. Адже інтеграція системи вищої освіти України у світову систему вищої освіти при збереженні й розвитку досягнень і традицій української вищої школи - один із принципів державної політики в сфері освіти.

Ключові слова: *організаційно-правовий механізм державного регулювання, міжнародне співробітництво, академічна мобільність.*

The organizational and legal mechanism of state regulation of the formation of international environment formation for higher education institutions' cooperation and also for teachers' and students' academic mobility is analyzed in the article. It is caused by that fact that integration of the higher education system of Ukraine into the world higher education system while preservation and development of the Ukraine's high school achievements is one of the principles of state policy in education.

Keywords: *organizational and legal mechanism of state regulation, international cooperation, academic mobility.*

Постановка проблеми. Поширення взаємозалежних процесів інтернаціоналізації діяльності освітніх установ і суб'єктів освітньої інфраструктури, а також вирощування інтернаціоналізованого освітнього ядра в досліджуваній сфері неможливо без розвитку тенденцій інтеграції національних освітніх систем, уніфікації правил функціонування на міжнародному

ринку вищих навчальних закладів, конвергенції концептуальних підходів до освітнього процесу. Позначене проявляється в уніфікації міжнародного законодавства в освітній сфері за допомогою підписання багатосторонніх міжнародних державних угод. У результаті формується організаційно-правове поле функціонування освітніх установ і національних освітніх систем у глобальному просторі.

При цьому вивчення сучасних тенденцій розвитку міжнародного співробітництва вказує на формування механізму нормативної регуляції функціонування її елементів на різних рівнях: мега-, макро- і мікрорівнях — у напрямку міжнародної інтеграції, розвитку транспарентності освітніх потоків і гомогенності норм і стандартів ведення освітньої діяльності. Одночасно еволюція від національних освітніх систем до глобальної відбувається через синтез, трансформацію й асиміляцію при прямій і непрямій взаємодії систем освіти в інтегрованому національному середовищі. Так, за допомогою прямого способу національні системи освіти взаємодіють завдяки контактам їх суб'єктів, елементів, підсистем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти міжнародної діяльності українських закладів вищої освіти (ЗВО) розглядалися в роботах українських і закордонних учених. Так, загальні питання державного регулювання міжнародного співробітництва ЗВО досліджувалися [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Постановка завдання. Мета статті проаналізувати організаційно-правовий механізм державного регулювання міжнародного співробітництва закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Основою непрямого механізму державного регулювання взаємодії є внутрішній діалог підсистем з метою стандартизації й взаємозамінності основних елементів освітнього простору.

Таким чином, перше характеризує зростаючу зовнішньоекономічну активність суб'єктів на міжнародному ринку через реалізацію різних форм інтернаціоналізації й транснаціоналізації освітнього процесу, в підсумку народжує другу складову – імператив упорядкування й узгодження між країнами регулювання тих або інших сторін освітньої діяльності. Інакше кажучи, неминуче виникає потреба в інституціоналізації, тобто прийнятті міжнародних норм і правил.

Даний процес в сучасній світовій економіці розбудовується за наступними взаємозалежними напрямками:

- 1) визнання й встановлення еквівалентності дипломів, свідоцтв (ностріфікація документів про освіту);
- 2) уніфікація спеціалізацій та оцінок;
- 3) розвиток міжнародних форм оцінки якості;
- 4) організація міжнародної акредитації [5].

Проведемо більш детальне дослідження їх змістовної характеристики. Проблема ностріфікації виникає тому, що системи освіти різних країн суттєво різняться: не збігаються критерії, процедури оцінки знань, періоди нав-

чання, освітні стандарти, що вимагає створення правового забезпечення встановлення еквівалентності різних свідоцтв про освіту, дипломів, сертифікатів, учених ступенів і звань. Зокрема, для нострифікації документа про освіту у світовій практиці, як правило, потрібно, дотримання таких умов:

- навчальний заклад, що видав документ про освіту, повинен бути визнаний державними органами країни, у якій виданий цей документ;
- сам документ про освіту повинен бути визнаний у країні видачі.

З погляду студента – учасника міжнародної академічної мобільності процес нострифікації виглядає як послідовне проходження їм наступних етапів:

1. Одержання документа про освіту у закордонному ЗВО.
2. Експертиза й підтвердження (легалізація) отриманого документа в національному центрі країни походження цього ЗВО.
3. Переміщення документа про освіту в іншу країну.
4. Експертиза, визнання, установлення еквівалентності документа про освіту в національному центрі цієї країни.

Багато національних систем вищої освіти з метою уніфікації в цей час переробляють свої програми й дипломи за зразком трьохрівневої англосаксонської східчастої моделі (бакалавр – строк навчання 3-4 року, магістр – 5 років і доктор – 7-8 років). На міжнародному рівні координацією робіт з нострифікації займаються Міжнародна рада з вищої освіти (INEC), Міжнародна система національних рад по академічному визнанню (NARIC) та ін. [7, с. 91].

Щодо уніфікації спеціалізацій і оцінок, то більшість країн світового співтовариства переходять на модульну систему освітніх програм, в основі якої лежить вимір навчального навантаження студента не в годинах, а в кредитах - це число залікових одиниць, одержуваних студентом після завершення вивчення дисципліни, що й відображають трудомісткість, включаючи аудиторне й позааудиторне навантаження.

Наприклад, Американська система формування кредитів (US Credit System) заснована на кредит - годинах, кожний з яких рівняється 15 годинам аудиторних занять на тиждень. Англійська система формування й перекладу кредитів (Credit Accumulation and Transfer Scheme – CATS) заснована на кредит - поинтах. Характерною рисою даної системи є виділення трьох рівнів у кожній програмі навчання: сертифікат, диплом і ступінь. Європейська система кредитів (ECTS) також заснована на кредит – поинтах і введена вже більш ніж 1000 університетами, схвалена країнами – учасницями Болонської декларації як основна для підвищення міжнародної мобільності студентів і вирішення проблеми порівнянності й визнання дипломів і періодів навчання, отриманих за кордоном.

Щодо третього напрямку – формування уніфікованого механізму державного регулювання та оцінки якості освітніх послуг, – необхідно відзначити, що в цей час у цій сфері обов'язкові єдині міжнародні стандартизовані вимоги відсутні, а в основу стандартизації якості в національних освітніх си-

стемах покладені принципи міжнародних стандартів якості різних серій ISO 9000-2000 і британських стандартів BS 5750. Зокрема, сучасна версія стандартів ISO, що зменшила перелік необхідних для документування системи менеджменту якості процедур з 20 до 5 спрощує їхнє застосування освітніми установами. Так, у перелік обов'язкових документованих процедур у цей час включені такі сфери управління організацією [6, с. 30]:

- 1) управління документами;
- 2) управління записами з якості;
- 3) управління невідповідностями;
- 4) коригувальні й попереджуючі дії;
- 5) внутрішні аудити.

Реалізація зазначених документованих процедур дозволяє одержати підтвердження діяльності ЗВО з різних напрямків як освітньої, так і науково-дослідної діяльності. Ведення регулярного моніторингу освітнього процесу і його складових, результатів навчання, їх адекватний і регулярний аналіз, побудований відповідно до вимог ISO, дозволяє готувати звіти про самооцінку діяльності навчального закладу, необхідні для проведення ліцензування, державної атестації й акредитації.

У світовій практиці відомі два види акредитації установ вищої освіти – інституційна й програмна. Як правило, у всіх країнах застосовуються два види акредитації, причому у ряді країн вони функціонують незалежно друг від друга й мають різні структури управління. Зокрема, у США діє шість регіональних центрів державної акредитації вищих освітніх установ, кожне з яких розробляє свої критерії, які широко обговорюються, детально прописуються, регулярно переглядаються й доводять до відомості університетів. У Великобританії створена багатоступінчаста система акредитації університетів і їх освітніх програм при чільній ролі урядової організації Quality Assurance Agency (QAA). Ряд британських навчальних закладів проводить оцінку освітніх програм інших навчальних закладів за погодженими з нею критеріями. У Німеччині з 1998 року діє Акредитаційна рада по оцінці програм підготовки бакалаврів і магістрів, що розробив мінімальні стандарти й критерії для акредитуюючих агентств.

Одночасно для координації співробітництва різних асоціацій і громадських організацій, що мають справу з міжнародними освітніми програмами, їх акредитацією й академічною мобільністю, визнанням документів про вищу освіту й кваліфікації, в 1991 році була створена Міжнародна мережа агентств гарантії якості у вищій освіті (INQAANE), що включає сьогодні 166 акредитаційних агентств і інших організацій з 69 країн світу. Цілями діяльності цієї організації виступають такі:

- збір і поширення інформації про стан і нові розробки в області оцінки, поліпшення й підтримки якості у вищій освіті;
- організація наукових досліджень у даній області;
- забезпечення добропорядної практики в підтримці й поліпшенні

якості у вищій освіті;

- надання консультацій, проведення експертиз по запитах зацікавлених організацій, підтримка нових акредитаційних агентств;

- допомога в розвитку й використанні технології заліку кредитних одиниць і схем нагромадження кредитів для забезпечення академічної мобільності;

- сприяння одержанню повної інформації з питань визнання міжнародних кваліфікацій.

У цілому, реалізація виділених напрямків міжнародного співробітництва в освітній сфері свідчить про активний процес створення єдиного міжнародного нормативно-правового й організаційно-інституціонального простору ведення освітнього бізнесу.

Раніше нами розглядалися підходи до сутності освітньої послуги як суспільного блага і як товару з відповідними атрибутами. Відповідно, ця подвійність проявляється й у правовій сфері, породжуючи міжнародні інститути, що регламентують процес створення й реалізації ОП або з позицій традиційного підходу як суспільного блага (інститути системи ООН), або з позицій глобалізаційного підходу – «комодифікації» ОП (Всесвітня торговельна організація, ГАТС, ОЭСР) [2, с. 115].

Саме останній напрямок у зв'язку з активізацією процесу появи нових провайдерів на міжнародному ринку освітніх послуг одержує широкий розвиток і викликає полеміку серед його учасників. Зокрема, ряд учасників, що діють у сфері вищої освіти, стверджують, що торгівля ОП вже ведеться, а ринкова конкуренція, що підсилюється, дає значний стимул і мотивує традиційні установи до того, щоб оновлювати й створювати нові професійні мережі. Більше того, комерційна торгівля, здійснювана новими провайдерами, що прагнуть до здобування прибутку і традиційними установами вищої освіти може відкрити набагато більше можливостей для забезпечення доступу до вищої освіти. При цьому зізнається необхідність державного регулювання процесу комерціалізації ОП, збереження якості вищої освіти, забезпечення слушного доступу до неї й захист інтересів студентів поряд з розширенням їх можливостей. Управління ж даним процесом проводиться універсальною міжнародною організацією - Всесвітньою торговельною організацією (СОТ) у рамках Генеральної угоди про торгівлі послугами (ГАТС).

Включення торгівлі послугами в області вищої освіти в рамки ГАТС, таким чином, стало реальністю й кожна країна може лише встановлювати ті межі, у яких вона буде дозволяти іноземним провайдерам послуг у галузі освіти мати доступ до свого внутрішнього ринку. У даному контексті ГАТС передбачає дві групи зобов'язань, які беруть на себе учасники Угоди: загальні (горизонтальні), що поширюються на всі види послуг, і конкретні (специфічні) відносно окремих галузей, що провадять послуги, та поставляють. Зобов'язання окремих країн по доступу на ринки підсумуються в Переліках специфічних зобов'язань із розбивкою по кожному із чотирьох способів поставки послуг. Такий підхід, з одного боку, є інструментом формування

сприятливих умов інтеграції/захисту національного освітнього простору від зовнішнього конкурентного середовища, з іншого — може бути використаний для нав'язування більш сильними гравцями своїх стандартів і умов освітньої діяльності більш слабким учасникам [1, с. 80].

Висновки. У результаті можна констатувати досить-таки обережний підхід країн-членів СОТ до приєднання до ГАТС у сфері освіти. Повністю вимоги ГАТС у даній області прийняли на себе 4 країни – Конго, Лесото, Ямайка, Сьєрра-Леоне; 44 учасниці прийняли на себе деякі зобов'язання, а інші не поспішають приєднуватися до ГАТС. При цьому в 2001 р. представники чотирьох об'єднань навчальних закладів США (Американська рада з освіти, Рада по акредитації вищої освіти), Канади (Асоціація коледжів і університетів), ЄС (Європейська асоціація університетів) підписали Спільну Декларацію щодо поширення ГАТС на сферу освіти. У ній говориться, що «інститути – члени об'єднання поставили завдання усунути перешкоди для міжнародного обміну в сфері вищої освіти, використовуючи угоди й договори поза системою торговельної політики. Дане завдання допускає розширення обміну інформацією й досягнення угод, що стосуються вищих навчальних закладів, програм, ступенів, кваліфікацій і практики перевірки навчання. Країни не повинні ухвалювати на себе зобов'язання в контексті ГАТС з послуг вищої освіти».

Список використаних джерел:

1. Коврегін В.В. Механізми забезпечення національних економічних інтересів в системі вищої освіти України / В.В. Коврегін // Науковий вісник Академії муніципального управління Серія «Управління». – 2016. – № 4. – С. 78-84.
2. Олдермен Д. Глобалізація вищої освіти : вільний ринок і національний інтерес : [політ. пробл. глобалізації вищ. освіти] / Д. Олдермен // Вища школа. – 2001. – № 6. – С. 113–118.
3. Ромін А. В. Механізми вдосконалення міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів України / А. В. Ромін // Теорія та практика державного управління. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 1 (44). – 380 с.
4. Сиченко В. В. Інтеграційна стратегія впровадження соціальної доктрини в державній політиці Євросоюзу / В. В. Сиченко, О. О. Сиченко // Інвестиції : практика та досвід. – 2013. – № 21. – С. 123–125.
5. Старовойт І. Політика і стратегія оновлення вищої освіти в Україні / І. Старовойт, Г. Миленька // Вища школа. – 2008. – № 3. – С. 19–23.
6. Шаров О. Вища освіта України : огляд головних подій останнього року / О. Шаров // Синергія. – 2004. – № 2. – С. 28–33.
7. Ярова Л. В. Соціальна політика України в контексті європейської інтеграції : монографія / Л. В. Ярова. – Одеса : Фенікс, 2011. – 320 с.

References:

1. Kovregin, V.V. "Mechanisms of ensuring national economic interests in the system of higher education of Ukraine." *Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management* 4 (2016): 78–84. Print.

2. Olderman, D. "Globalization of Higher Education: Free Market and National Interest." *High School* 6 (2001): 113–118. Print/
3. Romin, A.V. "Mechanisms for Improving International Cooperation of Higher Educational Institutions of Ukraine." *Theory and Practice of Public Administration* 1 (44) (2001): 380. Print.
4. Sychenko, V.V. and Sychenko, O.O. "Integration Strategy for the Implementation of Social Doctrine in EU Public Policy." *Investments: Practice and Experience* 21 (2013): 123–125. Print.
5. Starovoit, I. and Milenka, G. "Policy and strategy for the renewal of higher education in Ukraine." *Higher school* 3 (2008): 19–23. Print.
6. Sharov, O. "Higher Education of Ukraine: An overview of the main events of the last year." *Synergy* 2 (2004): 28–33. Print.
7. Yarova, L.V. *Social Policy of Ukraine in the Context of European Integration*. Odesa: Feniks, 2011. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.1491366
УДК 378:330

Будько І. Р., здобувач ДДАЕ, м. Дніпро
Budko I., aspirant of Dnipro state agrarian and economic university, Dnipro

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

BACKGROUND FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE

Проаналізовано передумови для інноваційного розвитку системи вищої професійної освіти в Україні. Розроблено механізм управління інноваційною діяльністю закладу вищої освіти, який включає в себе послідовність восьми етапів, дозволяє охопити весь перелік робіт та всі елементи інноваційного ланцюжка зі створення інноваційної продукції, а також організувати ефективний менеджмент інноваційних процесів у закладах вищої освіти з урахуванням критерію мінімізації витрат на створення та впровадження інновацій.

Ключові слова: *вищий навчальний заклад, державне управління, інновації, інноваційний розвиток, механізм.*

The prerequisites for the innovative development of the system of higher professional education in Ukraine are analyzed. The mechanism of innovative activity management of the institution of higher education is developed, which includes a sequence of eight stages, encompasses the entire list of works and all elements of the innovation chain for the creation of innovative products, as well as to organize effective